До спеціалізованої вченої ради Д 26.007.01
Національної академії внутрішніх справ МВС України
03035 , м. Київ, площа Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, доцента Кресіна Олексія Веніаміновича на дисертацію Павлишина Олега Володимировича «Семіотика права як методологічна парадигма новітнього філософсько-правового дискурсу, подану до захисту в спеціалізовану вчену раду Д 26.007.01 Національної академії внутрішніх справ на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права

Актуальність теми дослідження. В умовах становлення та розвитку громадянського суспільства в Україні, складних процесах державного будівництва, а також реформування всіх сфер суспільного життя непересічне значення має ґрунтовна розробка методологічних засад правової теорії, яка здійснюється насамперед зусиллями філософії права. Семіотика права є одним із новітніх напрямів міждисциплінарних досліджень, який віднедавна претендує на статус самостійної галузі знань та методологічної парадигми філософії права, а також за правом може вважатися сучасним інтерсуб'єктивістським підходом і напрямком філософсько-правової науки, який здатний збагатити не лише правову теорію, але також і юридичну практику.

Без сумніву, сьогодні конститутивні проблеми семіотики права потребують фундаментального дослідження, детального розроблення та обґрунтування. Загальні засади семіотики права як галузі досліджень розробляли такі іноземні вчені, як Дж. Балкін, Я. М. Брокман, А. Вагнер, В. Веренич, Б. С. Джексон, А. А. Денисова, Д. Карцо, Р. Кевелсон, Н. Ф. Ковкель, Н. І. Хабібуліна, А. К. Саркісов.

ВРСДЗ НАВС
Вх. № 149
«14» 01 2019 р.
кількість аркушів:
осн. док. 10 додаток —

У нашій державі активно досліджували окремі аспекти семіотико-правової проблематики Д. В. Андреєв, О. М. Балинська, Д. О. Бочаров, В. М. Вовк, С. Е. Зархіна, О. О. Мережко, О. В. Стовба, В. Д. Титов, А. С. Токарська, В. В. Речицький, Н. І. Сатохіна, Ю. В. Чистякова, Ю. Ю. Калиновський та інші сучасні вчені.

Слід наголосити, що дисертаційна робота О. В. Павлишина є одним із перших в Україні комплексних семіотико-правових досліджень, у якому піднімаються актуальні проблеми реформування політико-правової системи України в сучасних умовах, і першим дисертаційним дослідженням семіотики права як парадигми, яка визначає зміст і спрямованість новітнього філософсько-правового дискурсу.

Про актуальність дисертаційної роботи свідчить також її зв'язок із загальнонаціональними та відомчими нормативами, науковими програмами, планами, темами. Зокрема, дисертаційне дослідження виконане відповідно до законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», п. 4.4. Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 26.02.2016 р., Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого Наказом МВС України від 16.03.2015 № 275, інших загальнодержавних, відомчих планів і програм розвитку вищої освіти та науки, а також Положення про організацію проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у системі МВС України та в Національній академії внутрішніх справ. Дисертаційне дослідження виконано в межах загальноакадемічної тематики наукових досліджень та кафедральної теми «Філософські й методологічні проблеми правознавства та правоохоронної діяльності».

З цих міркувань є підстави стверджувати, що обрана тематика дисертаційного дослідження має комплексний характер і важливе теоретичне значення, відтак і високий рівень актуальності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації загалом є обґрунтованими та переконливими, рівень аргументації та стиль їх викладу в цілому відповідають вимогам до такого виду досліджень і паспорту наукової спеціальності 12.00.12 – філософія права. Високий рівень обґрунтованості наукових положень, сформульованих у дисертації, та достовірність висновків і рекомендацій автора забезпечені насамперед тим, що автор використав широку джерельну базу, зокрема, перелік використаної літератури налічує 925 найменувань. При цьому наукові джерела використані системно, з великою кількістю узагальнень, і критично – з глибоким аналізом, полемікою та аргументацією власного підходу до тих або інших положень і висновків їх авторів.

Позитивно вплинуло на ступінь обґрунтованості положень і висновків вміле використання широкого спектра методів наукового пошуку. Також заслуговує на увагу значний власний доробок автора в освітньому процесі, імплементація отриманих наукових результатів в якому підтверджується низкою навчально-методичних видань, та велика кількість напрямів апробації отриманих результатів на науково-теоретичних і науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, у тому числі й міжнародних, достатня кількість опублікованих тез доповідей. Крім того, слід відзначити професійне та ґрунтовне вирішення автором низки наукових завдань і логічну послідовність обраної схеми наукового пошуку, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження.

Публікації. Основний зміст та висновки дисертаційного дослідження повно та ґрунтовно висвітлено у двох індивідуальних монографіях, двадцяти дев'яти статтях у наукових фахових виданнях (шість із цих статей опубліковано в періодичних виданнях інших держав з напряму, з якого підготовлено дисертацію, та прирівняних до них наукових виданнях України, які внесені до міжнародних наукометричних баз), двадцяти п'яти тезах наукових доповідей на конференціях і круглих столах, а також двадцяти одній публікації, яка додатково відображає наукові результати дисертації.

Особистий внесок здобувача. Основні положення та висновки, викладені в дисертаційному дослідженні, здобуті автором самостійно та є результатом його власного наукового пошуку.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Основна частина дисертації складається зі вступу, п'яти розділів (які охоплюють 22 підрозділи) та висновків. Дисертація має завершений характер, її повний обсяг становить 411 сторінок, з яких основний текст – 301 сторінка. Перелік використаних джерел містить 925 найменувань на 73 сторінках.

Структура дисертації побудована логічно, обрана автором структурно-логічна схема наукового пошуку та викладу його результатів загалом сприяє виконанню поставлених завдань та розкриттю теми дослідження. Слід окремо відзначити, що дисертаційне дослідження охоплює не лише виклад історії становлення та методологічних засад семіотики права як парадигми філософсько-правових досліджень, окреслення її категоріального апарату, розгляд структури правової реальності як знакової системи та основних проблем її трансформації в посттоталітарному суспільстві, а також, що важливо, завершується праксеологічний аналізом семіотико-правових проблем правової діяльності.

Оформлення дисертації та автореферату в цілому відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, що висуваються до такого роду наукових робіт. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Наукова новизна дослідження та отриманих результатів. Наукова новизна дослідження та отриманих результатів полягає насамперед у тому, що робота є одним із перших в Україні семіотико-правових досліджень загалом і першим комплексним дисертаційним дослідженням семіотики права як парадигми, яка визначає зміст і спрямованість новітнього філософсько-правового дискурсу. В ній запропоновано способи розв'язання та варіанти вирішення багатьох проблем теоретико-методологічного та організаційно-правового характеру.

У дисертаційному дослідженні викладено низку нових положень, висновків і рекомендацій, які мають концептуальний характер і важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

вперше:

– обґрунтовано, що семіотика права є теорією, у якій право розглядається як засіб зберігання, обробки та передавання семіотичної інформації в суспільстві, галуззю міждисциплінарних досліджень права як знакової системи, специфічною знаковою організацією правової дійсності, а також методологічною парадигмою новітнього філософсько-правового дискурсу, який тяжіє до інтегративного праворозуміння;

– розкрито структуру семіотики права та виділено в її складі правовий синтаксис, правову семантику та правову прагматику, визначено її основні функції (світоглядну, методологічну, символічно-відображальну, праксеологічну, прогностичну), окреслено систему міждисциплінарних зв'язків семіотики права як галузі знань;

– встановлено, що єдність структурно-функціональної організації всіх форм суспільної свідомості (права, політики, моралі, релігії) є вихідним методологічним принципом семіотики права;

– у контексті семіотико-правового підходу охарактеризовано знаково-символічні особливості організації основних рівнів правової реальності (ідеї права, закону та правового життя) і правової системи (правової культури, правосвідомості, правореалізації, зокрема правозастосовчої діяльності);

– доведено, що ідея миру є складовою ідеї права як знакової конструкції;

– продемонстровано координацію семіотико-правових досліджень запитами правової праксеології на прикладі проблеми оптимізації правової діяльності;

удосконалено:

– визначення поняття правового знака (матеріального предмета, що слугує представником іншого предмета, властивості або відношення та використовується для отримання, зберігання, переробки й передавання інформації, яка має правовий характер), а також правової знакової конструкції (стійкого та змістовно цілісного поєднання правових знаків, яке має самостійне правове значення), опис їх структури та видів;

– категоріальний апарат філософсько-правових досліджень, зокрема запропоновано дефініції нових понять «політико-правова реальність», «політико-правовий універсум», «політико-правова міфологія» та уточнено визначення понять «правова реальність», «правове буття», «правовий універсум» і «правова система» у їх співвідношенні;

– характеристику семіотико-правових аспектів правосвідомості, правової культури, правової освіти, правоутворення, правового регулювання, безпосередніх форм реалізації норм права, правозастосування;

– окреслення праксеологічного характеру семіотико-правових досліджень;

– формулювання векторів підвищення ефективності та напрямів оптимізації правової діяльності;

дістало подальший розвиток:

– розроблення теоретико-методологічних засад семіотичних досліджень правового буття та семіотичної методології в сучасному філософсько-правовому дискурсі;

– висвітлення специфіки взаємодії права та влади в умовах трансформації права в посттоталітарному суспільстві.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Теоретичне та практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у різних сферах (що підтверджено рядом документів, що засвідчують впровадження результатів наукового пошуку), зокрема:

– правотворчості – у процесі формулювання засад правової політики та реформування правової системи України, під час розробки нових нормативно-правових актів з метою вдосконалення чинного законодавства (довідка Інституту законодавства Верховної Ради України від 05 червня 2018 р. № 22/266-1-15);

– правозастосуванні – для підвищення ефективності та оптимізації діяльності суб'єктів застосування норм права (акт Апеляційного суду Полтавської області);

– правоохоронній діяльності – для покращання взаємодії органів і структурних підрозділів Національної поліції, а також удосконалення науково-методичного забезпечення функціонування правоохоронної системи України (акт впровадження Департаменту карного розшуку Національної поліції України, акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 17 грудня 2018 р.);

– науково-дослідній роботі – сформульовані та викладені положення, узагальнення, висновки й рекомендації утворюють основу для подальших наукових розробок у галузі методології правознавства, мають загальнотеоретичне значення для розвитку сучасної філософії права, галузевих і спеціальних юридичних дисциплін, стимулюють становлення семіотики права як самостійної науки (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 12 березня 2018 р.);

– освітньому процесі – викладені в дисертації положення використовуються під час підготовки навчальних і навчально-методичних посібників із філософії права, теорії держави та права, соціології права, а також під час викладання відповідних навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 16 березня 2018 р.).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи роботу в цілому, водночас не можна залишити поза увагою окремі дискусійні або не досить аргументовані положення, що потребують додаткового роз'яснення здобувачем у ході розгорнутої дискусії.

1. З одного боку, автор у вступі до дисертації подає досить повний перелік вітчизняних дослідників семіотико-правової проблематики. Позитивно і те, що автором опрацьовано значну кількість джерел літератури. Разом із тим, варто було б відзначити ще й праці П. М. Рабіновича, який одним із перших у вітчизняній юриспруденції наголосив на необхідності розробки семіотичних аспектів правової теорії ще у 70-х роках XX ст. Про них у тексті згадано лише побічно. Більш докладного розгляду з метою визначення новизни дослідження вимагає, серед інших, й дисертація О.М. Балинської «Семіотика права як філософсько-правова парадигма», яка автором згадується і використовується (зокрема на с. 94 – 95 дисертації).

2. Також автором застосовуються ряд нових понять, які потребують додаткового роз'яснення в тексті дисертації. До них, зокрема, належать такі, як «політико-правовий універсум» (с.12 автореферату та с. 267 дисертації), «всесвіт правового буття» (с. 13 автореферату та с. 161 дисертації), «морально-правова реальність» (с. 267 дисертації), «світоглядні загрози безпеці держави» (с. 16-17 автореферату та с. 7, 256, 262, 321 дисертації), «правове сумління» (с. 267 дисертації) та деякі інші.

3. Так само цікавим і неординарним є нове поняття «енергія права», яке щоправда не вживається в тексті дисертації, але згадується в списку публікацій автора (на с. 19 та с. 400). На нашу думку, використання нових категорій і понять має бути не лише виваженим і коректним, що повною мірою спостерігається у даному дисертаційному дослідженні, але й належною мірою аргументованим з подальшим обґрунтуванням необхідності введення їх у науковий вжиток.

4. Не зовсім зрозуміло з тексту дисертації співвідношення структурних рівнів ідеї права (с. 180 та с. 318) і елементів знакової конструкції ідеї права (с. 318), а також їх кореляції з визначенням семіотичного ряду знакових характеристик правової діяльності, серед яких автор згадує наступні: 1) гуманізм; 2) справедливість; 3) законність; 4) обґрунтованість; 5) доцільність; 6) ясність; 7) точність; 8) системність; 9) передбачуваність (с. 302).

5. Дискусійною може вважатися також теза автора про те, що «норма права є знаково-символічним ядром системи права» (с. 319), адже норма також має власну структуру і складається з множини правових знаків, відтак її не можна вважати первинним елементом або ядром правової системи.

6. Докладного обґрунтування вимагає включення до дисертації підрозділу 4.2, як і пропонування автором солідаризму як ідейно-доктринальної основи суспільних перетворень і трансформації права в

Україні (с. 7, 31, 242 – 252 дисертації). Так само обгрунтування на предмет відповідності темі та характеру дослідження за своїм змістом вимагає підрозділ 5.5. «Основні напрями вдосконалення правової діяльності» (с. 299 – 306 дисертації).

Водночас висловлені зауваження і побажання мають дискусійний характер і відображають власну наукову позицію офіційного опонента, можуть слугувати підставою для полеміки під час прилюдного захисту та суттєво не впливають на високу позитивну оцінку виконаного дисертаційного дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертація Павлишина Олега Володимировича на тему: «Семіотика права як методологічна парадигма новітнього філософсько-правового дискурсу», подана на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права, відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року, а її автор Павлишин Олег Володимирович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права.

Офіційний опонент:
керівник Центру порівняльного правознавства
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
доктор юридичних наук, доцент **Кресін О. В.**

Підпис Кресіна О.В
ПОСВІДЧУЮ
Вчений секретар Інституту
Державності ім. В.М. Корецького НАН України
«» р.